

Отримано: 28 червня 2016 р.

Прорецензовано: 12 липня 2016 р.

Прийнято до друку: 07 серпня 2016 р.

Момот О. М. Економічна природа транснаціональних банків / О. М. Момот // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»: науковий журнал. – Острог: Вид-во НУ«ОА», вересень 2016. – № 2(30). – С. 89–92.

УДК: 336.71

JEL-класифікація: G15, G24

Момот Олександр Михайлович,

кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів і банківської справи,
Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

ЕКОНОМІЧНА ПРИРОДА ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ БАНКІВ

Розглянуто сутність та визначено критерії транснаціональності банків. Охарактеризовано економічну природу транснаціонального банку та обґрунтовано специфічні риси, притаманні такому банку. Зокрема наголошено, що міжнародний аспект бізнесу не є визначальною характеристикою транснаціонального банку, оскільки міжнародні банки також проводять міжнародне фінансування торгівлі, валютнообмінні операції та надають EuroMarket кредити. На підставі наукового пошуку виділено переваги та доведено значущість транснаціональних банків у контексті як підтримки економічного зростання, так і порушення фінансової стабільності в країні.

Ключові слова: банківська діяльність, транснаціональні корпорації, фінансові потоки, транснаціональні банки, критерії транснаціональності банку, транснаціональний капітал.

Момот Александр Михайлович,

кандидат экономических наук, доцент кафедры финансов и банковского дела,
Высшее учебное заведение Укоопсоюза «Полтавский университет экономики и торговли»

ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ПРИРОДА ТРАНСНАЦИОНАЛЬНЫХ БАНКОВ

Рассмотрена сущность и определены критерии транснациональности банков. Охарактеризована экономическая природа транснационального банка и обоснованы специфические черты, присущие такому банку. В частности отмечается, что международный аспект бизнеса не является определяющей характеристикой транснационального банка, поскольку международные банки также проводят международное финансирование торговли, валютнообменные операции и оказывают EuroMarket кредиты. На основании научного поиска выделены преимущества и доказана значимость транснациональных банков в контексте как поддержки экономического роста, так и нарушения финансовой стабильности в стране.

Ключевые слова: банковская деятельность, транснациональные корпорации, финансовые потоки, транснациональные банки, критерии транснациональности банка, транснациональный капитал.

Aleksandr Momot,

Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor of Department of Finance and Banking,
Higher Education Institution of Ukoopspilka «Poltava University of Economics and Trade»

ECONOMIC NATURE OF TRANSNATIONAL BANKS

The essence of transnational banks is considered and the criteria of transnational banks are defined. The economic nature of the transnational banks is characterized and specific features of such banks are found. In particular, it is noted that the international aspect of the banking is not a main characteristic of the transnational banks, international banks as well as the international trade financing, foreign exchange transactions and providing of EuroMarket loans. On the basis of scientific research the advantages of transnational banks are highlighted and their importance in the context of economic growth support and the financial stability contravention in the country is proved.

Keywords: banking, multinational corporations, financial flows, multinational banks, the criteria for transnational banks, transnational capital.

Постановка проблеми. Транснаціональні банки як суб'єкти світового господарства є посередниками на світових фінансових ринках і беруть участь, крім обслуговування фінансових потоків транснаціональних компаній, практично в усіх сферах міжнародних економічних відносин, забезпечуючи рух транснаціонального капіталу і сприяючи інтеграції національних економік у світову систему. Зазначене розширює можливості щодо переміщення капіталів між країнами та швидкого їх виводу в разі економічної рецесії або фінансової кризи, що на фоні зменшення можливостей щодо контролю за діяльністю банківських транснаціональних корпорацій і банківських груп, підвищує вразливість економіки країни до глобальної фінансової нестійкості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Економічна природа та особливості діяльності банків досліджено у працях багатьох вітчизняних і зарубіжних учених. Віддаючи належне науковим пра-

цям учених із цієї проблематики, варто зауважити, що існує потреба в активізації досліджень питань, пов'язаних із природою та специфікою діяльності транснаціональних банків, що останнім часом набуває особливої популярності. Останнім питанням на науковій ниві, на жаль, приділяється недостатньо уваги, хоча й окремі напрацювання з даної проблематики існують. У цьому контексті варто відзначити праці О. І. Ключнікова, О. О. Ларіонова, О. О. Лукашенко, Л. М. Марченкової, О. В. Онікової, Н. П. Радковської, С. В. Федорової, С. В. Шагуріна та ін. З огляду на зазначене, пошук відповідей на питання як сутності, критеріїв, функцій, так і значущості транснаціональних банків, зумовив вибір напрямку дослідження.

Мета і завдання дослідження. Метою статті є з'ясування сутності транснаціонального банку, дослідження специфічних рис, функціональності та значущості таких банків у сучасному глобалізованому просторі.

Виклад основного матеріалу. З організаційної точки зору, транснаціональні банки (ТНБ) є різновидністю транснаціональної корпорації (ТНК). Це корпорації, що діють у кредитно-фінансовій сфері світового господарства та мають ті ж ознаки, що й виробничі або збутові транснаціональні корпорації. Транснаціональні банки відрізняються від традиційних транснаціональних корпорацій сферою діяльності та специфічними інструментами, відповідними цій сфері [1].

Транснаціональні корпорації – це фірми, що складаються з батьківських компаній та їх зарубіжних філій. Батьківська компанія контролює активи дочірніх фірм за кордоном зазвичай через участь в акціонерному капіталі останніх. Контроль забезпечується, як правило, часткою в 10% і більше звичайних акцій або голосів в акціонерному товаристві. У щорічних доповідях про світові інвестиції Конференції організації об'єднаних націй із торгівлі та розвитку «World investment report» [2] виділяються нефінансові та фінансові ТНК. До числа останніх відносяться, головним чином, ТНБ та значно меншою мірою – транснаціональні страхові компанії, інвестиційні фонди й інші фінансові інститути.

В економічній літературі також відзначають кількісні критерії транснаціональності банку: це банки, що мають відділення (branches) та/або філії (affiliates) в більше, ніж одній країні [3]; банки з активами не менше 2 млрд дол. [4] (не менше 4 млрд дол. [5]) та власною мережею філій не менше, ніж у п'яти іноземних державах.

Занадто узагальнене визначення ТНБ пропонує О. В. Онікова: це система глобальних мережевих структур, стійких форм організації діяльності, певних організаційних та фінансових норм, інтегрованих у систему [6, с. 8]. Перевагою такого визначення є застосування мережевого підходу, який полягає в дослідженні різноманітних форм діяльності, спрямованих на побудову сіті. Водночас такий підхід потребує більш глибокого висвітлення саме в контексті специфіки функціонування сітей транснаціональних банків.

Також дослідниця використовує клієнтоорієнтований підхід, окреслюючи коло основних клієнтів транснаціональних банків:

- імпортери та експортери, які потребують фінансування міжнародної торгівлі;
- кореспондентські банки, які залучають кошти для фінансування торгових чи інвестиційних операцій своїх клієнтів;
- міжнародні організації, яким необхідні фонди для зарубіжних інвестицій;
- іноземні уряди, які потребують коштів для фінансування дефіциту платіжного балансу або для виконання програм розвитку [6].

Однак, на нашу думку, зазначені суб'єкти фінансового ринку не є клієнтами виключно транснаціональних банків. До того ж коло таких суб'єктів є значно ширшим.

С. В. Федорова трактує транснаціональний банк як різновид міжнародної кредитно-фінансової організації універсального типу, контрольна частина капіталу якої – національна, з широко розгалуженою мережею національних та закордонних підрозділів, чия діяльність сприяє посиленню міжнародних зв'язків фінансового капіталу та взаємодії національних економік [5]. Зазначаючи, що транснаціональний банк є різновидом міжнародної кредитно-фінансової організації універсального типу, дослідниця вказує на спільні з іншими організаціями характеристики діяльності, не відзначаючи, що саме відрізняє транснаціональні банки від подібних організацій.

Далі С. В. Федорова розкриває сутність транснаціональних банків через їх функції: ТНБ – це великі фінансові центри, у яких зосереджено безліч фінансових функцій (із консалтингу, фінансового інжинірингу, управління грошовими потоками та інвестиційними портфелями, зокрема, консультації зі злиття та поглинання, з андеррайтингу корпоративних цінних паперів) [5].

Справді, з метою задоволення зростаючих потреб клієнтів ТНБ проводять операції, що раніше не були характерними для них – із лізингу, факторингу, форфейтингу, є організаторами емісій, реєструють і розміщують цінні папери корпорацій на міжнародних ринках, займаються проектним фінансуванням та наданням гарантій, консультують компанії із фінансових питань і обліку тощо. Однак такі послуги пропонують й інші універсальні банки, тому надання зазначеного пакету послуг є лише однією з рис діяльності транснаціональних банків.

На думку Н. П. Радковської, транснаціональні банки – це банківські організації, які досягли такого рівня міжнародної концентрації капіталу, який під час зрощування з капіталом великих підприємницьких структур передбачає їх реальну участь в економічному розподілі світового ринку позикових капіталів і фінансово-кредитних послуг [7]. Транснаціональні банки займають лідерські позиції на глобальних ринках капіталу, що забезпечуються потужною ресурсною та розгалуженою мережею їх зарубіжних підрозділів, є основними організаторами й учасниками міжнародних синдикованих кредитів, єврооблігаційних позик, масштабних первинних розміщень цінних паперів (ІРО). Проте, ми вважаємо, у цьому випадку дослідниця ототожнює транснаціональний та міжнародний банкінг, із чим важко погодитися.

Міжнародний аспект бізнесу не є визначальною характеристикою транснаціонального банку. Міжнародні банки також проводять міжнародне фінансування торгівлі, валютнообмінні операції та надають EuroMarket кредити. Міжнародний банкінг не вимагає проведення банківської діяльності безпосередньо за кордоном і саме на цій основі його можна відрізнити від транснаціонального банкінгу. Так, ТНБ проявляють міжнародний підхід до формування і розвитку своєї транснаціональної мережі філій, відділень та представництв, залишаючи єдиний центр прийняття рішень у країні базування головного банку, формують на зарубіжних ринках депозитну базу, переносить за кордон активні операції та частину власного капіталу, виступаючи так посередником у міжнародній міграції капіталу. Таким чином, визначальною характеристикою транснаціональної банківської діяльності є те, що вона включає в себе елемент прямих іноземних інвестицій. Загалом критеріїв транснаціональності банку може бути значно більше: від переважання інтересів в обслуговуванні місцевого та зовнішніх ринків до кількісної оцінки частки прибутку, що генерується зовнішньою діяльністю [8].

Узагальнюючи підходи вчених, пропонуємо охарактеризувати економічну природу транснаціонального банку через сукупність специфічних особливостей його діяльності. Транснаціональний банк є фінансово-кредитною установою, діяльності якої притаманні:

- структурна організація у формі транснаціональної корпорації, що має дочірні компанії не менше, ніж у п'яти країнах світу;
- масштабність діяльності, що виражається в накопиченні активів обсягом не менше 4 млрд дол.;
- міжнародний характер банківських операцій, наближеність базування до світових фінансових центрів;
- універсальність діяльності, що полягає в наданні транснаціональними банками повного набору банківських послуг;
- мультивалютність депозитної бази, що дозволяє банкам, залежно від стану міжнародного ринку, варіювати структуру депозитного портфеля, виражених у різних валютах;
- диверсифікованість операцій за видами вкладників, різним країнам, обсягів накопичення позичкового капіталу тощо.

Такі особливості дають транснаціональним банкам певні переваги:

- здатність задовольняти масштабні кредитні запити клієнтів;
- економія на витратах від масштабу діяльності за рахунок максимально повного комплексу послуг;
- наявність обширної мережі зовнішніх підрозділів, що дозволяє оперативно і гнучко акумулювати і перерозподіляти позичковий капітал;
- відносна стійкість функціонування внаслідок як високого рівня концентрації капіталу, так і можливості розподілу наявних ризиків на основі диверсифікації діяльності;
- забезпеченість коштами для безперервного технічного, технологічного і кадрового розвитку, що забезпечує оперативність і надійність їх роботи.

Країни базування зацікавлені в розвитку транснаціональних банків, оскільки це надає їм переваги в міжнародній конкуренції, тому діяльність таких банків використовується для розширення впливу на інші країни та підвищення міжнародного авторитету. Так, транснаціоналізація банківської діяльності сприяє прискоренню обороту капіталу, збільшенню масштабів зовнішньої торгівлі, поширенню науково-технічних досягнень, передових банківських технологій, вирівнюванню платіжних балансів країн, надходженню додаткових фінансових ресурсів у країну. Транснаціональні банки сприяють розширенню діяльності найбільших корпорацій на нових ринках, поширюючи стандартну для розвинених країн кредитно-розрахункову культуру, і, таким чином, беруть участь у формуванні глобальної економічної культури [9; 10].

Натомість ситуація з приймаючими транснаціональні банки країнами є досить неоднозначною. З одного боку, приймаюча країна виграє від притоку інвестицій, появи додаткових робочих місць, переймання національними банками передових технологій банківництва. Населення асоціює іноземні банки з більш високою надійністю. Іноземні філії транснаціональних банків допомагають подолати недовіру до комерційної банківської системи, що сприяє заощаджень громадян, подовженню середніх термінів банківських вкладів і подальшому зниженню ставок за термінами депозитів фізичних осіб. Своєю чергою,

ці зрушення створюють передумову для зростання інвестиційного кредитування, зміцненню ліквідності банків, що позитивно впливає на національну економіку [5].

З другого боку, «егоїзм» транснаціонального капіталу проявляється в тому, що банки мобілізують кошти там, де витрати на їх залучення мінімальні, а розміщують там, де вони можуть заробити максимальну вигоду. Тому інтереси приймаючих країн для ТНБ другорядні і в разі втрати вигоди капітал може бути оперативно виведений із країни. Таким чином, транснаціональні банки можуть як підтримувати економічне зростання, так і порушувати фінансову стабільність у країні.

Висновки. Підсумовуючи, зазначимо, що транснаціональні банки беруть участь у міграції спекулятивного та інвестиційного капіталу. Акумуляуючи і перерозподіляючи між країнами величезні маси грошового капіталу, впливають на збільшення його обсягу та напрями міждержавного руху, динаміку курсів валют і інших фінансових активів. Роль транснаціональних банків проявляється у сприянні в глобалізації господарства, впливі на ліквідність і фінансову стабільність банківської системи, формуванні єдиного культурно-економічного простору. Отже, ТНБ істотно впливають на стан і розвиток усієї системи міжнародних економічних і валютно-фінансових відносин.

Література:

1. Ларионов А. А. Транснациональные банки как форма транснациональной банковской деятельности / А. А. Ларионов, М. В. Лисагор // Актуальные проблемы социально-экономических исследований : сборник материалов 5-й международной науч.-практ. конф. (г. Махачкала, 20 января 2014 г.) – Махачкала : ООО «Апробация», 2014 – С. 82–84.
2. World investment report 2016. Investor nationality : policy challenges. United Nations Conference on Trade and Development [Electronic resource]. – United Nations, 2016. – 232 p. – Mode of Access : http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2016_en.pdf.
3. Elisa A. Multinational banking: historical, empirical and case perspectives / Elisa A. Curry, Justin G. Fung, Ian R. Harper Jones [Electronic resource]. – Mode of Access : http://www.ibrarian.net/navon/paper/Multinational_Banking_Historical_Empirical_and_.pdf?paperid=2057861.
4. Лукашенко Е. А. Транснациональные банки: перспективы развития в России / Е.А. Лукашенко // Современная конкуренция. – 2009. – № 1. – С. 34–54.
5. Федорова С. В. Транснациональные банки в международном бизнесе / С. В. Федорова, К. И. Федоров // Журнал правовых и экономических исследований. – 2012. – № 1. – С. 32–34.
6. О니кова Е. В. Степень влияния ТНБ на рынок финансовых услуг [Электронный ресурс] / Е. В. Оникова, А. А. Хрысева // Universum : Экономика и юриспруденция : электрон. научн. журн. – 2013. – № 1 (1). – Режим доступа : <http://7universum.com/ru/economy/archive/item/95> 1.
7. Радковская Н. П. Глобализация как новая тенденция развития банковского бизнеса / Н. П. Радковская // Финансы и кредит. – 2006. – № 3. – С. 12–15.
8. Марченкова Л. М. Транснациональные банки и их роль в мировой экономике: становление и особенности развития / Л. М. Марченкова, О. В. Рудакова //
9. Шагурин С. В. Экономика транснационального предприятия: учебное пособие / С. В. Шагурин, П. Д. Шимко. – СПб., 2008. – 355 с.
10. Ключников О. И. Тенденции и противоречия транснациональных банков : автореф. канд. дис. / О. И. Ключников. – СПб. : С.-Петербург. ун-т экономики и финансов, 2008. – 19 с.